

BOSANSKI IDENTITET KAO PROBLEM

Pitanje ŠTA JEST BOSNA? Može se postaviti na dva načina, s dva bitno različita naglaska: na onom ŠTA ili na onom JEST. Kad insistiramo na onom ŠTA, tad se krećemo površinom društveno-historijske stvarnosti - dolazeći neizbježno u situaciju da naglašeno - ŠTA nadopunimo, nadgradimo. produžimo jednim SVE: rijetko koji dio ove planete, naime, krasi toliko raznolikosti, rijetko se gdje susretalo i sučeljavalo, amalgamisalo i miješalo toliko naroda, kultura, civilizacija, ideologija, političkih i geostrateških interesa - pa je čak i sama priroda (reljef, klima, flora, fauna, minerali) rijetko gdje na tako malom - prostoru bila tako izdašna u šarolikosti i u bogatstvu svojih darova...

Stavimo li, pak, naglasak na ono JEST, tad ulazimo u domen "filozofskog cjepidlačenja" - pa dolazimo, također neizbježno, u situaciju da to JEST nadopunimo jednim ZBILJA: od svega toga ŠTA SVE Bosna jest i ŠTA SVE uz pojam Bosne vezujemo - ima li nešto što ZBILJA JEST, tako i toliko da daje puni sadržaj i punu ostvarenost Bosni kao entitetu, što, dakle, tvori njen identitet...? Pitanje o identitetu Bosne mora se, svakako, započeti formulirati upravo s ovim drugim, potonjim naglaskom - na zbiljnosti, na ostvarenosti- ispunjenosti-smislenosti toga - nečega što Bosnu čini Bosnom.

U ovom slučaju, kao pravilo može se uzeti daje svaki duhovni, kultumi, državopravni, ideološkopolički entitet ili model na ovim prostorima zaživljavao i razvijao se kao "skrajnuto-granični", kao eksperimentalni ili kao funkcionalno-odbrambeni u tom nerazmrsivom kompletu vječite borbe velikih sila za proširenje i za osiguranje domena moći i uticaja. Ako se u samom pojmu kulture, prije svega i više od svega ostalog, domišlja ona ukorijenjenost u određenom prostoru i vremenu koja, protežući se sve do nebeskog svoda što prekriva Tajnu, zaumnost i metafizičku utemeljenost Života, dostiže i ostvaruje samo svojnost jedne figure Duha, jedne konstelacije ili forme samoosjećanja Bića i samoorganizovanja Bitka - tad bi se iskonski, izvorni duh Bosne i Hercegovine najprije mogao definirati kao demon pretpovijesne usnulosti, kao tuga neostvarenosti ili kao udes neizrastlosti bilja kojemu je životni prostor konstantno osporavan i otiman. Biti svoj i biti svoj na svome - to je, samo po sebi, uvijek već predstavljalo problem u nas, više no bilo gdje u Evropi: od kamena do neba, od ruke do Sunca prohodnijim su se činili i kraćim putevi - od svih onih kojima je ljudska noga gazila po zemljici bosanskoj...! I krik, i šapat lakše su se uvis protezali, bolje su se i jasnije kroz vrijeme čuli - nego li po brdovito-šumovitoj horizontali, po naboranom, zgužvanom i narogušenom reljefu našega prostora i naše historijske stvarnosti...

Dakle, kad je riječ o onom bilom, o prošlosti, bosanski kulturni identitet, naša konstanta i vertikala samoobnavljanja i samorazvijanja Bića te baštinjenja samosvojnih i dosuđenih formi duhovnog i egzistencijalnog potvrđivanja - u znaku su otpora uskomešanom i neprijateljskom povijesno-socijalnom okruženju, u znaku su opstajanja - ostajanja - usprkos svemu onom što je obilato i krajnje agresivno ugrožavalo i osporavalo "goli život" na ovim prostorima. Otvorenost, sravnjivost i metaboličko jedinstvo svih sadržina i figura Duha /bez obzira kojoj epohi, kojem prostoru i vremenu pripadali svojim nastankom/ bitan su element u samom pojmu kulture - ali valja dobro razlikovati otvorenost, sravnjivost i metaboličko jedinstvo u samookupljanju Duha kroz susretanj, sučeljavanje i prožimanje dozrelih kultura od onog potmulog, htonskog, pretpovijesnog (ili izvanpovijesnog) amalgamiranja duhovnih, kulturnih i civilizacijskih sadržaja i formi, koje se (amalgamiranje, naime) odvija na samoj površini opstanka, u onoj mračnoj egzistencijalnoj ravni biološke, gospodarske i geopolitičke upitnosti i problematičnosti života...

Upravo ovaj potonji proces je uvijek bio na djelu u cjelokupnoj historiji bh. prostora: biti to nešto, to takvo i to odatle ovdje je uvijek već značilo relativno brzo /i apsolutno nesravnjivo!/ postati drugo, drukčije i ko - zna - čije, neslično sebi započetom, pa i nesuglasno sebi -

dosuđenom... Drugim riječima, oblikotvorna sila Duha ovdje se uvijek ponajviše trošila na puki opstanak u sudbinski priređenom i nepromjenjivom ambijentu sražavanja i sudaranja suprotstavljenih i isključujućih-se različitosti - gdje je sama mogućnost koegzistiranja predstavljala onaj sublimni, transcendentni, metafizički sukob svekolikog napora čovjekovog da se sučeli sa Tajnom vlasitoga svijeta i života...! Darovi samog postojanja kao suživota takvih i tolikih različitosti najviša su vrijednost naše kulture: bosanski bogumili i franjevci, kršćanska raja pod turskom upravom i nepokorno bosanskomuslimansko plemstvo, bosanski sefardi i tragični duhovi-predvodnici u procesu buđenja nacionalne svijesti na ovim prostorima krajem XIX i početkom XX stoljeća - svi su oni, takvi kakvi su bili i tu gdje su bili, svojevrsni zalag, tribut, žrtva izvornosti-i-neostvarenosti, autentičnosti i neispunjenosti jednog kulturnocivilizacijskog modela kojemu, bez obzira što u svom inicijalnom naboju traje već skoro hiljadu godina, jednostavno nije bilo suđeno da se povijesno realizira i nametne okruženju upravo ovdje, gdje mu jest mjesto.

Ta negativna definiranost bh. kulturnog identiteta, ta osebujna "endemičnost" u povijesnosocijalnom i kulturnocivilizacijskom smislu - to je ono što povezuje sve etničkokonfesionalne i nacionalne grupe ovoga podneblja i što ih sve skupa razlikuje od "svijeta", to jest od kulture i civilizacije Zapada, kojoj bismo prostorno i vremenski morali pripadati. Zato bi se, sasvim opravdano, o bh kulturnom identitetu moglo govoriti i isključivo heuristički, "nabačajno" - kao o nečem što se tek treba samo-uspostaviti i samo-spoznati. Razlozi za takav pristup nadolaze sa svih strana - i iz prošlog, i iz sadašnjeg, i iz budućeg vremena. Ideološki iskrivljene interpretacije historije, koje uvijek "pretežu" na ovu ili na onu stranu u razumijevanju i u tumačenju duha i kulture ovog podneblja (promišajući, redovito, njihovu bit) samo nam zatvaraju put do produktivne samospoznaje vlastite povijesne udomljenosti. Riječ bi se, dakle, morala povesti o strategiji dostizanja kulturnog identiteta - a ta strategija bi morala, opet, počivati na svojevrsnom "kopernikanskom obratu" u zadatom redu stvari i pojmova...

Naime, princip je da civilizacija predstavlja sami vrhunac, završni stadij u razvoju jedne kulture; u našem slučaju, pak, sa civilizacijskim uprispodblijenjem, sa udomljenjem u ponuđenom modelu produkcije i organizacije života koji već stremlji svojoj planetarnoj ostvarenosti i kojemu, dakle, svakako ne možemo "uteći" - sve i kad bismo to htjeli! (mi ćemo tek oživjeti i živjeti ono što bismo mogli nazvati svojom kulturom) da smo, do sada, imali uvjeta "iznijeti" je i do kraja ostvariti...! Najjednostavnije rečeno, naše znanje i naša produkcija moraju postati svjetski - da ne bi ostali nikakvi: produkti naše pameti moraju se proizvoditi i koristiti u svijetu, djela naše literature moraju se čitati na svjetskim jezicima, naši ljudi moraju djelovati i stvarati, učiti i usavršavati se po svjetskim standardima - da bi se odatle, iz te pozicije mogli okrenuti sebi i do kraja spoznati-i-izraziti ono što jest bosanskohercegovački duh i bosanskohercegovačka kultura...! I kao što se kulturni model koegzistencije različitosti i produktivnog nadopunjavanja suprotnosti silom prilika u dosadašnjoj historiji nije mogao realizirati na ovim prostorima - tako će se, isto tako, silom prilika, u budućnosti čovječanstva (ako nam je takvo šta uopće suđeno!) baš taj model potvrditi kao jedini primjeren i djelatan model u kojem se može i mora izraziti planetarni duh...

Tako će upravo ono što je, od bogumila do danas, već hiljadu godina započinjano-i-prekidano, uvijek iznova rađano i "u krvi i bijesu" gušeno, kao san u zbilji, kao nježno-utvarna nazočnost Duha i Kulture ovog podneblja biti i ostati Planetarna stvarnost (s nama u njoj ili bez nas: do nas je!)...

<http://www.diwanmag.com.ba/main.html>